

INTERNASJONALT ÅR FOR
PLANTEHELSE

2020

1 PLANTEHELSE SOM GLOBALT TEMA

I desember 2018 utpekte FNs generalforsamling 2020 som det Internasjonale plantehelseåret for å øke den globale bevisstheten om hvordan god plantehelse kan stoppe sult, redusere fattigdom, beskytte miljøet og øke økonomisk utvikling.

Hvorfor er plantehelse viktig?

Planter er kilden til luften vi puster og mye av maten vi spiser. Friske planter er avgjørende for å sikre bærekraftig landbruk og matsystemer, og for miljø og økosystemer.

Friske planter gir friskere mennesker. Denne viktige koblingen er det lett å overse, noe som kan ha ødeleggende resultater. For eksempel, mat og landbruksorganisasjon til FN (FAO) anslår at opptil 40 prosent av verdens avlinger går tapt hvert år på grunn av angrep av sykdommer og skadedyr. Dette gjør at millioner av mennesker ikke får nok mat og at inntektene fra landbruk svikter, den viktigste inntektskilden i mange fattige deler av verden. Skader på skog medfører tapte inntekter for skogeiere og mindre brukbart tømmervirke.

Plantehelsen trues stadig mer. Klimaendring og menneskelige aktiviteter har endret økosystemer, redusert biologisk mangfold og skapt nye nisjer der skadedyr trives. Samtidig kan internasjonal reise og handel, som er tredoblet i volum det siste tiåret, raskt spre skadedyr og sykdommer rundt om i verden og forårsake stor skade på lokale planter og miljø.

2

HVA GJØRES INTERNASJONALT?

På samme måte som med menneskers helse, er forebyggende smittevern mot skadedyr og sykdommer mye mer kostnadseffektivt enn å håndtere krisesituasjoner. Skadedyr kan være umulig å utrydde når de har etablert seg, og skadebegrensning er tidkrevende og dyrt. Forebygging er nødvendig for å unngå skader i jordbruk og næringsliv, samt å sikre matsikkerhet.

Utvikling og håndtering av et internasjonalt plantehelseregulativ er kjernevirksomheten til International Plant Protection Convention (IPPC). Ved å overholde IPPC-reglene kan risiko for spredning av planteskadegjørere styres, og gi trygg og effektiv handel med planter og landbruksprodukter. Slik gis også utviklingsland og utviklede land tilgang til nye markeder.

På grunn av den sterke koblingen mellom plantehelse og miljøvern, oppfordrer FAO til å bruke miljøvennlige måter å håndtere skadegjørere på, som innebærer integrert plantevern. Minimal bruk av kjemiske midler mot skadedyr beskytter ikke bare miljøet, det beskytter også pollinatorer, naturlige nyttedyr og andre dyr som er avhengige av planter.

3

HVA GJØRES I NORGE?

Foto: E. Fløistad, NIBIO

I Norge er det Mattilsynet som utformer plantehelse-regelverket under Matloven. Regelverket skal beskytte norsk planteproduksjon mot angrep av farlige skadegjørere.

Mattilsynet fører også tilsyn med alle som produserer, importerer og omsetter planteprodukter. Virksomhetene skal selv ha kontroll med at varene er friske og fri for sykdommer og skadede dyr, og ikke har med uønskede ugras.

NIBIO, Norsk institutt for bioøkonomi, har en egen divisjon for plantehelse. NIBIO har ansvar for å identifisere alle planteskadegjørere, både skadedyr, sykdommer og ugras, og utfører slike analyser for Mattilsynet, skog-, jord- og hagebruksnæringa, planteimportører og hageeiere.

Ved NIBIO utføres det forskning på planteskadegjørere med påfølgende utvikling av metoder for varsling og bekjemping av sykdommer og skadedyr, samt miljøvennlig ugraskontroll. Fokus for all forskning er å finne riktige tiltak med minst mulig bruk av kjemiske plantevernmidler, såkalt integrert plantevern.

Integrert plantevern - IPV

Integrert plantevern går ut på å ta i bruk alle teknikker og metoder som lar seg forene for å holde mengden skadegjørere under det nivået som gir økonomisk skade.

Alle yrkesbrukere av plantevernmidler er pålagt å sette seg inn i og anvende prinsippene for integrert plantevern.

Norsk Landbruksrådgiving og NIBIO utarbeider veiledere for IPV i ulike kulturer. Med hjelp av slike veiledere kan planteprodusentene dokumentere at de har vurdert alle alternativer før de velger å bruke kjemiske plantevernmidler mot skadedyr, sjukdommer eller ugras. Les mere om integrert plantevern på www.nibio.no/IPV

Et viktig verktøy for god IPV-praksis er VIPS – Varsling Innen PlanteSkadegjørere www.vips-landbruk.no.

Varsling Innen
PlanteSkadegjørere

4

HVA GJØRES AV NÆRINGSLIVET?

to: E. Fløistad, NIBIO

God plantehelse i norske hager, parker, grøntområder og landbruk begynner med friskt plantemateriale. Friskt frø, friske settepoteter og friske småplanter produseres og leveres av sentrale leverandører.

- Alle importører og forhandlere av planter til norske forbrukere ska ha et eget kontrollsystem og sørge for å bare levere friske planter.
- Norske planteforedlere lager plantesorter for det norske klimaet og som er minst mulig utsatt for sjukdommer.
- Norske planteskoler leverer planter som er produsert i Norge og derfor tilpasset vårt klima. Det gir mindre fare for sjukdommer og skader.
- Visste du forresten at det er en svært dårlig ide å bruke matpoteter fra butikk som settepotet, også i hagen? Sertifiserte settepoteter er kontrollert for en rekke sopp-, virus- og bakteriesjukdommer som ofte forekommer i matpotet.

5

HVA GJØR DEN NORSKE BONDEN?

Den viktige jobben med å beskytte plantenes helse gjøres av bønder og gartnerne hver dag, gjennom hele vekstsesongen.

- De bruker sertifiserte frø, settepoteter og småplanter for å forhindre spredning av sjukdommer, skadedyr og farlige ugras.
- De legger forholdene til rette for kulturplantene slik at disse har god konkurransekraft mot planteskadegjørere.
- De overvåker hvilke skadegjørere som fins på gården, og vurderer hvilke tiltak som må settes inn for å forebygge eller bekjempe disse.
- De bruker moderne teknologi, for eksempel VIPS, for å få informasjon om fare for angrep og rett valg av tiltak mot skadegjørerne.
- De velger miljøvennlige metoder for kontroll av ugras, skadedyr og plantesjukdommer, for eksempel biologiske tiltak som ikke dreper pollinerende insekter og andre nyttige organismer.
- De rapporterer utbrudd av planteskadegjørere i tett kontakt med rådgivingstjenesten.

6

HVA KAN DU GJØRE?

Forskrift om plantehelse skal beskytte jord- og skogbruket og miljøet. Mange planter og planteprodukter (f.eks. trær, busker, stauder, potteplanter, stiklinger og snittblomster) kan ikke importeres uten plantesunnhets sertifikat og kontroll. Vil du frakte planter til Norge fra utlandet, må du forsikre deg om at du ikke bryter loven.

- Ta ikke med deg vilkårlige planter og planteprodukter når du er på reise. De kan være smittet med sykdommer og skadedyr uten at det synes på dem.
- Vær forsiktig når du bestiller planter og planteprodukter på nett. Alle små pakker kontrolleres ikke, du er ansvarlig for det du kjøper.
- Bidra til den globale kampanjen for bevissthet om plantehelse, #PlantHealth.
- Ta vare på miljøet, delta aktivt i tiltak for å beskytte og forvalte naturen ved ikke å importere nye problemer.
- Informasjon om planteskadegjørere er samlet i Plantevernleksikonet på nett: www.plantevernleksikonet.no

Friske planter er viktig for mat og miljø

- God plantehelse er første tiltak for redusert matsvinn
- Friske planter gir bedre utemiljø og trivsel

Integrert plantevern – god plantehelse

- Bruk friske, norske planter
- Rett plantevalg er god plantehelse
- Alternativer til sprøyting – ta godt vare på nyttedyrene

Unngå spredning av nye arter

- All import av planter har en risiko for å få med blindpassasjerer som kan bli bryssomme
- Rett håndtering av hageavfall
- Kjøper du planter fra utlandet? Blindpassasjerer er ditt ansvar!

Funn av nye skadegjørere varsles til Mattilsynet

7

VISSTE DU AT?

**PLANTER PRODUSERER 80 % AV
MATEN VI SISOER OG OPP TIL 98 %
AV OKSYGENET VI PUSTER INN**

**DEN ÅRLIGE VERDIEN AV HANDEL
MED LANDBRUKSPRODUKTER I
VERDEN ER MER ENN TREDOBLET
DET SISTE TIÅRET, MEST I
UTVIKLINGSLAND, TIL OVER
17 000 000 000 MILLIARDER
KRONER HVERT ÅR**

**UGRAS, SJKDOMMER OG
SKADEDYR PÅ PLANTER GIR TAP
PÅ OPP MOT 40 % AV AVLINGENE
I VERDEN OG ØKNOMISKE TAP PÅ
OVER 2000 MILLIARDER KRONER
HVERT ÅR**

**NYTTEDYR – MANGE INSEKTER ER
VIKTIGE FOR GOD PLANTEHELSE
VED Å POLLINERE PLANTENE OG
SPISE OPP PLANTENES FIENDER,
FORBEDRE JORDA OG RESIRKULERE
NÆRINGSSTOFFER OG MYE MERE.**

**FAO ANSLÅR AT PRODUKSJONEN FRA
HELE VERDENS LANDBRUK MÅ ØKES
MED 60 % INNEN 2050 FOR Å LEVERE
NOK MAT TIL EN STADIG STØRRE OG
MER VELSTÅENDE BEFOLKNING**

**SJUKDOMMER OG SKADEDYR
DUKKER OPP TIDLIGERE ENN
FØR, OG PÅ NYE STEDER DE IKKE
HAR VÆRT FØR PÅ GRUNN AV
KLIMAENDRINGER**

**KLIMAENDRINGER GIR STADIG NYE
UTFORDRINGER FOR PLANTEHELSEN.
BÅDE MENGDE OG KVALITET PÅ
AVLINGENE GÅR NED MANGE STEDER
I VERDEN. STIGENDE TEMPERATURER
GIR ØKT VANNMANGEL OG ENDRER
BALANSEN MELLOM PLANTER OG
SKADEGJØRERE**

**VIL DU VÆRE HELT SIKKER PÅ
AT PLANTER DU KJØPER TIL DIN
HAGE IKKE HAR MED SEG NYE
SJUKDOMMER OG SKADEDYR, ER
DET ALLER TRYGGESTE Å KJØPE
PLANTER SOM ER PRODUSERT I
NORGE**

**ALL INTERNASJONAL HANDEL MED
PLANTER OG PLANTEPRODUKTER ER
REGULERT AV ULIKE FORSKRIFTER
FORANKRET I IPPC. REGLENE SØRGER
FOR AT ALT PLANTEMATERIALE, SELV
TREPALLENE SOM ELEKTRONIKK
OG ANDRE VARER SENDES PÅ, ER
BEHANDLET FOR Å HINDRE SPREDNING
AV PLANTESKADEGJØRERE**

Norsk markering av det internasjonale plantehelseåret 2020 koordineres av NIBIO i samarbeid med Norsk Gartnerforbund, Norsk Landbruksrådgiving, Mattilsynet og Det norske hageselskap.

Nettside: www.nibio.no/ph2020

INTERNASJONAL KONTAKT

IYPH 2020 Sekretariat

Mail: IYPH@fao.org

Website: www.fao.org/plant-health-2020

#PlantHealth #IYPH2020

Some rights reserved. This work is available under a [CC BY-NC-SA 3.0 IGO](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/) licence